

אשה אל אחותה – לפרשת ויצא

דר' עמיחי פישלר

פרשת השבוע עוסקת בהקמתו של בית יעקב. יעקב בורח מעשו ומגיע לארם נהריים חסר כל. שם הוא פוגש את רחל ומתאהב בה. הוא עובד 7 שנים בשבילה, והם בעיניו כימים אחדים. גם לאחר שלבן מרמה אותו, והוא נאלץ לעבוד שבע שנים נוספות עבור רחל, הוא ממשיך באהבתו אליה. בבית זה, מוצאת את עצמה לאה, שהיא גם כן אהובה - "ויאהב גם את רחל מלאה". אולם, מדרגות אלו של אהבה יוצרות אצל לאה הרגשת שנאה. היא מרגישה שיעקב שונא אותה, והרגשה זו מגיעה אף אל הקב"ה - "וירא ה' כי שנאה לאה."

לפי המדרש גם לאה הייתה אמורה להיות עקרה, אך "ויפתח ה' את רחמה" בשל תחושת השנאה האמורה. שנאה זו מורגשת גם בשמות שלושת בניה הראשונים - "כי ראה ה' בעניי... כי שמע ה' כי שנאה אנכי... אתה הפעם ילווה אישי אלי". רק בבן הרביעי מרגישה לאה יותר אהובה, ואז היא גם מודה לה' - "עתה הפעם אודה את ה'". היחסים בין רחל ללאה מעוררים הרבה שאלות. אלו נראים כיחסי אהבה שנאה. מחד, למחרת החתונה אומרת התורה "ויהי בבוקר והנה היא לאה". הדבר מעלה באופן טבעי שאלה וכי לפני כן היא לא הייתה לאה? עונה רש"י בשם המדרש: "אבל בלילה לא הייתה לאה, לפי שמסר יעקב לרחל סימנים, וכשראתה רחל שמכניסין את לאה אמרה עכשיו תכלם אחותי, עמדה ומסרה לה אותן סימנים". האם יש פעולה טובה מזו להעיד על אהבת רחל לאחותה. (ראוי לציין כי ויתור זה של רחל ללאה, הביא לויתור של הקב"ה על העונש שרצה להעניש את בני ישראל מאות שנים לאחר מכן).

ועדיין רחל גם מקנאה באחותה "ותרא רחל כי לא ילדה ליעקב, ותקנא רחל באחותה. רחל מקנאה באחותה ומרגישה מתה "הבה לי בנים ואם אין מתה אנוכי". יעקב מתרגז עליה - "ויוחר אף יעקב ברחל". הוא לא מרגיש במועקתה, ונענש על כך "אמר לו הקדוש ברוך הוא כך עונים את המעיקות, חייך שבניך עתידים לעמד לפני בנה (אצל יוסף)". יחס אמביוולנטי זה אנו גם מוצאים אצל לאה. יחס המעורר קושיה גדולה. מחד, כאשר לאה נכנסת להיריון השביעי היא עושה דין לעצמה, "פרשו רבותינו שדנה לאה דין בעצמה אם זה זכר לא תהא רחל אחותי כאחת השפחות, והתפללה עליו ונהפך לנקבה" (רש"י על השם דינה). אך מאידך, כרחל מבקשת את הדודאים שמצא ראובן, אומרת לה לאה "המעט קחתך את אישי, ולקחת גם את דודאי בני?!". האם לאה לא מעוותת את ההיסטוריה. מי ויתרה למי ומסרה לה את הסימנים. היכן היא הכרת הטוב. אבל זוהי בדיוק התחושה של לאה. אומר הרמב"ן: "המעט קחתך את אישי. הטעם המעט ממך שתקחי לך את אישי כאילו את אשתו ואני האמה אף כי תעשי עצמך גברת לקחת הדודאים אשר אני מתענגת בריחן..."; ומוסיף הספורנו: "המעט קחתך את אישי. שלא היה לך להסכים שתהיי את צרתי כאמרו ואשה אל אחותה לא תקח לצרור: ולקחת גם את דודאי בני. להוסיף אהבתך ושנאתו אותי". ומעניין היחס של יעקב לרחל וללאה. יעקב אוהב את רחל, אך דווקא לאה היא הנקברת לידו. רש"י בשם המדרש טוען כי זהו עונש על שוויתרה על לילה עימו עבור הדודאים. הרב דוד לאו, בספרו אתנחתא מביא פירוש אחר. לטענתו לאה ורחל מציגות שני אופנים שונים של אהבה. רחל היא האהבה המתפרצת הנעה קדימה ומצויה תמיד בדרך. לאה היא הממוסדת יותר. יעקב אוהב את לאה אהבת אמת, ואוהב את בנה. אוהלה הוא אוהלו, כפי שאומר רש"י בסוף הפרשה. אפילו בני לאה מודים כי עיקר הבית הייתה רחל "יתן ה' את האישה הבאה אל ביתך כרחל וכלאה אשר בנו שתיהם את בית ישראל". בני יהודה מברכים את בועז לכבוד חתונתו עם רות, ומקדימים באופן מודגש את רחל ללאה.

אולם, עדיין יעקב בוחר להיקבר ליד לאה. רחל נקברת בדרך. היא כל חייה בדרך, והיא אשר תשמור על הבנים אשר נמצאים בדרך תוך גלות מארצם.